

УДК 351.852:02:32

Г. Є. СКІБЧИК

АКТУАЛЬНІ НАПРЯМИ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ В БІБЛІОТЕЧНІЙ СПРАВІ

Розглянуто актуальні проблеми розвитку бібліотечної справи в Україні та запропоновано шляхи їх вирішення.

Ключові слова: розвиток бібліотечної справи, інформаційні ресурси бібліотек, електронна бібліотека, корпоративні технології, професійна освіта, фінансування бібліотечної справи, розподілені ресурси, бібліотечне обслуговування, державна політика у бібліотечній справі.

The article covers the actual problems of library business development in Ukraine and suggests the ways of their solution.

Key words: library business development, library informational resources, e-library, corporate technologies, professional education, library work financing, resources allocation, library maintenance of public policy in the field of library business.

Бібліотеки України як і бібліотеки інших країн світу є основними накопичувачами, зберігачами і розповсюджувачами знань, що зафіксовані у друкованих джерелах та на інших носіях інформації. Але найважливішим завданням бібліотек, згідно із Законом України “Про бібліотеки і бібліотечну справу”, є “... реалізація прав громадян на бібліотечне обслуговування, забезпечення загальної доступності до інформації та культурних цінностей, що збираються, зберігаються та надаються в тимчасове користування бібліотеками” [8, с. 4]. Для забезпечення виконання цього важливого завдання бібліотеки повинні постійно вдосконалюватись. Адже сучасний етап розвитку бібліотек характеризується зміною основних пріоритетів їх діяльності. До традиційних завдань збереження і примноження фондів додаються функції інформаційних центрів [4]. Здійснюється перехід на нові форми і методи роботи, а це потребує суттєвого перегляду напрямів розвитку бібліотечної справи взагалі.

У науковій літературі щодо проблем розвитку бібліотечної справи в Україні вже є чимало публікацій у фахових виданнях таких учених, як О. Василенко, О. Онищенко, Л. Ткачук, Т. Ярошенко та ін. Існують також публікації, де дослідники вивчають управлінський аспект реформування та розвитку бібліотечної справи [2; 8 – 10]. Але поряд цим з дослідження напрямів державної політики розвитку бібліотечної справи майже відсутні.

Метою статті є дослідження актуальних напрямів державної політики розвитку бібліотечної справи.

Для досягнення поставленої мети необхідно вирішити такі завдання: вивчити актуальні проблеми розвитку бібліотечної справи; запропонувати шляхи вирішення цих проблем.

Аналіз проблем розвитку бібліотечної справи України в контексті загальносвітових закономірностей розвитку цієї галузі й реформ, які проводяться у країні, дозволяє сформулювати основні напрямки державної політики в галузі бібліотечної справи, а саме:

1. Удосконалення нормативно-правової бази бібліотечної діяльності з метою забезпечення соціальних гарантій населення на інформаційно-бібліотечне обслуговування, гарантій розвитку бібліотек з урахуванням сучасних вимог і взаємозв'язку з правовою сферою суміжних галузей.

Механізм правового регулювання, який включає норми права, правовідносини, акти реалізації прав і акти їх застосування, повинен забезпечувати стабільне функціонування і розвиток бібліотеки. Адже норми права або система юридичних норм, що втілена в законах і підзаконних актах, – базова правова основа регулювання діяльності бібліотеки. Головною складовою механізму правового регулювання і головним каналом реалізації права бібліотеки є правовідносини. Забезпечені нормами права, правовідносини визначають діяльність бібліотеки як суб'єкта права з іншими суб'єктами права і конкретизуються в їх безпосередніх взаємозв'язках. Правовідносини в системі “держава – бібліотека – користувач” виникають, втілюються, реалізуються відповідно до існуючих норм права та одержують своє відображення в конкретних напрямках бібліотечної діяльності [7].

З метою вдосконалення нормативно-правової бази щодо бібліотечної справи необхідно здійснити такі заходи:

- розробити й затвердити “Положення про бібліотечний фонд України”;
- удосконалити існуючі професійні стандарти і розробити нові, спрямованні на підвищення якості діяльності й послуг бібліотек (у тому числі на базі стандартів серії ISO 9000); гармонізувати вітчизняні і закордонні стандарти, міжнародну й вітчизняну статистику;
- здійснити моніторинг і постійно вдосконалювати нормативно-правову базу за пріоритетними напрямками державної бібліотечної політики.

2. Розвиток електронних ресурсів бібліотек і їх інтеграція з метою підвищення якості інформаційного й бібліотечного обслуговування населення на основі впровадження сучасних інформаційно-комунікаційних технологій, у тому числі корпоративних [5].

Для цього необхідно здійснити такі заходи:

- створити зведений електронний каталог бібліотек України;
- створити Національну електронну бібліотеку й інші електронні бібліотеки. Формувати якісний україномовний сегмент інтернету на основі оцифрування бібліотечних фондів;
- упровадити корпоративні та інші автоматизовані системи і технології бібліотек, що забезпечують формування, зберігання й облік бібліотечних фондів, обслуговування користувачів як у стаціонарному режимі, так і у віддаленому доступі з метою подолання цифрової нерівності громадян у доступі до інформації. Розвивати й підтримувати лінгвістичне забезпечення інформаційно-бібліотечних технологій (форматів, правил каталогізації, класифікацій, авторитетних даних);
- розвивати можливість доступу українських бібліотек до закордонних і національних інформаційних ресурсів, підтримувати взаємний інформаційний обмін між бібліотеками України й закордонними країнами.

3. Забезпечення збереженості бібліотечних фондів як частини культурної спадщини й інформаційного ресурсу.

Для цього необхідно здійснити такі заходи:

фонду є інтеграція в європейський і світовий інформаційний простір. Тому особливої актуальності набуває проблема гармонізації державних стандартів України з міжнародними (європейськими).

5. Організація забезпечення доступу населення до соціально значимої інформації, особливо в малих містах і сільській місцевості, подолання інформаційної нерівності громадян.

Пріоритетним у цьому напрямку повинно бути створення на основі бібліотек мереж і мережної взаємодії центрів правової, ділової, екологічної, муніципальної, споживчої й іншої соціально значущої інформації на базі загальнодоступних бібліотек.

6. Сприяння розвитку місцевого самоврядування має бути одним із головних пріоритетів у діяльності бібліотек [3]. Адже роль і місце сучасної бібліотеки в регіонах багато в чому визначається успіхом взаємодії бібліотеки з громадою та владою. Саме бібліотека, добре знаючи потреби своїх користувачів, повинна донести цю інформацію до представників органів влади, які відповідають за діяльність бібліотек у регіоні. З іншого боку, від розуміння проблем діяльності бібліотек представниками влади багато в чому залежить успіх цієї діяльності. Це підтверджують і проведені обласними бібліотеками загальнодержавне дослідження “Публічні бібліотеки України в контексті соціокультурного простору регіону”: як і бібліотечні фахівці представники органів влади вважають, що вирішальне значення для розвитку бібліотек має державна політика в галузі культури та розміри фінансування. Також майже половина працівників владних структур вважає, що сьогодні є необхідність її реформування [6].

Тому сучасний стан і перспективи подальшого розвитку бібліотек значною мірою залежать від того, як держава і органи місцевої влади відносяться до питань керівництва підпорядкованими закладами, забезпечення їх життєдіяльності, яким чином здійснюється державна і регіональна політика щодо бібліотечної сфери.

З метою розвитку даного напрямку в бібліотеках необхідно популяризувати ідеї та завдання органів місцевого самоврядування серед громади, зокрема інформувати про завдання, про роль населення у створенні громадського контролю за діяльністю органів влади. Для цього до їх фондів повинна надходити література з питань місцевого самоврядування, формуватись краєзнавчі фонди, оформлятись книжкові виставки, готуватись списки з даної проблематики тощо.

7. Сприяння розвитку інфраструктури бібліотечної справи, перехід на корпоративні технології. Підтримка й розвиток професійних комунікацій, газет, журналів, розширення партнерства, соціальної участі, удосконалення моделей і технологій управління всією галуззю й окремими бібліотеками, у тому числі на основі менеджменту якості, інших форм і способів професійної діяльності.

8. Сьогодні вимоги суспільства до бібліотечних працівників обумовлюють необхідність освоєння нових знань, систематичного підвищення ділової кваліфікації та творчої ініціативи. Тому важливим напрямом державної політики в галузі бібліотечної справи є підготовка, перепідготовка та підвищення кваліфікації бібліотечних працівників у сучасній соціально-комунікативній ситуації, для вирішення якої необхідне сприяння з боку держави.

Для цього необхідно здійснити такі заходи:

– формувати державне замовлення на перепідготовку й підвищення кваліфікації фахівців із основних напрямів модернізації бібліотечної справи;

– організовувати моніторинг освітнього середовища й кадрової ситуації в бібліотечній справі, створити єдину інформаційно-ресурсну базу науково-методичного супроводу системи додаткового професійного утворення.

9. Посилення присутності бібліотек України у світовому інформаційному просторі.

Для цього необхідно здійснити такі заходи:

– вітчизняним фахівцям брати участь у діяльності робочих груп міжнародних організацій ІФЛА, ЮНЕСКО, Європейської Комісії, Ради Європи та інших, а також у міжнародних форумах і стажуваннях;

– організовувати й проводити великомасштабні міжнародні книжкові виставки, конференції, спрямовані на формування позитивного сприйняття України у світі.

10. Створення умов для зміцнення й розвитку матеріально-технічної бази бібліотек і бібліотечної справи.

Пріоритетним повинно стати виділення цільового фінансування на будівництво й реконструкцію бібліотечних будівель, що дасть можливість не тільки належним чином зберігати фонди, але й забезпечувати комфортні умови читачам і користувачам бібліотек для одержання сучасних бібліотечно-інформаційних послуг.

Отже, пріоритетними напрямами державної політики розвитку бібліотечної справи є такі: удосконалення нормативно-правової бази як основи функціонування бібліотечної справи; розвиток електронних ресурсів і формування на їх основі електронних бібліотек, розподілених фондів; посилення міжвідомчої та міжнародної кооперації та координації бібліотек з метою спільного користування електронними ресурсами та інтеграції України у світовий інформаційний простір; основою цих змін є підготовка, перепідготовка та підвищення кваліфікації бібліотечних працівників; розвиток матеріально-технічної бази бібліотек, а збільшення коштів, що виділяються, допоможе прискорити процес модернізації бібліотек. Адже фінансові вкладення в розвиток бібліотеки економічно вигідні: однократне вкладення засобів забезпечує їх багаторазове використання протягом тривалого часу більшою кількістю людей.

Розвиток основних напрямів державної політики розвитку бібліотечної справи стане основою для створення єдиного інформаційного й культурного простору країни, установлення інформаційних зв'язків українських регіонів із закордонними країнами, інтеграції вітчизняних інформаційних ресурсів у міжнародні інформаційні мережі й банки даних.

Література:

1. Про внесення змін до Закону України “Про бібліотеки і бібліотечну справу” : Закон України від 21 травня 2009 р. № 1388-VI // *Бібліотечна планета*. – 2009. – № 3 (45). – С. 4–6.

2. *Голоха Л.* Проблемні питання державної політики щодо розвитку бібліотечної справи в Україні / *Л. Голоха* // *Актуальні проблеми державного управління* : зб. наук. пр. – Дніпропетр. : ДРІДУ НАДУ, 2006. – Вип. 3 (9). – С. 136–140.

3. *Голоха Л.* Роль бібліотек в інформаційному забезпеченні діяльності місцевих органів державної влади та самоврядування в Україні / *Л. Голоха* // *Актуальні*

проблеми державного управління : зб. наук. пр. – Дніпропетр. : ДРІДУ НАДУ, 2006. – Вип. 3 (25). – С. 11–16.

4. *Голоха Л. Ф.* Модернізація державного управління бібліотечною справою в Україні: теоретико-методологічні аспекти : автореф. дис. ... к.держ.упр. : спец. 25.00.01 “Теорія та історія державного управління” / Л. Ф. Голоха. – Дніпропетр., 2009. – 22 с.

5. *Костюк С.* Інтеграція України в європейський інформаційний простір: проблеми та шляхи їхнього розв’язання / С. Костюк // Бібліотечна планета. – 2004. – № 4 (14). – С. 19–20.

6. Науково-дослідна робота обласних бібліотек України в 2007 році. – Режим доступу : <http://profy.nplu.org/articles.php?Ing=uk&pg=222>.

7. *Петрова Л.* Правові засади економічних відносин в діяльності сучасної бібліотеки : наук. вид. / Л. Петрова ; Міністерство культури і мистецтв ; Національна парламентська бібліотека України ; Інформаційний центр з питань культури та мистецтв. – К., 2002. – 70 с.

8. *Петрова Л.* Українська бібліотека в контексті глобальних процесів розвитку суспільства / Л. Петрова // Вісник Книжкової палати. – 2003. – № 2. – С. 24–28.

9. *Прокошева Т. М.* Державна політика в галузі бібліотечної справи / Т. М. Прокошева // Вузівські бібліотеки на порозі ХХІ століття : впровадження нових технологій : матеріали міжнар. конф. 20 – 23 травня 1998 р., м. Київ. – К., 1998. – С. 17–25.

10. *Романов В.* Актуальні питання та напрямки реформи державної політики у галузі бібліотечної справи / В. Романов, Л. Голоха // Актуальні проблеми державного управління : зб. наук. пр. – Одеса : ОРІДУ НАДУ, 2005. – Вип. 3 (23). – С. 420–428.

Надійшла до редколегії 31.05.20011 р.